

je s pokrovi, ki bi jih bil avtor voljan pripisati tudi Slovanom. Mislim pa, da je nemogoče izvajati pravilne zaključke, dokler ta celotna keramična skupaj s pokrovi ni povsem točno obdelana ter kronološko in etnično opredeljena. Res je, da so slovanski pokrovi ne samo sorodni, temveč celo identični s panoramskimi, vendar so pa panoramski sorodni in identični tudi s starejšimi, tako da je pravilna ločitev danes še nemogoča. Brez kakršnega koli drugega gradiva bi jih antični arheolog smatral kot svoje gradivo, slovanski arheolog pa zopet kot svoje. Tudi na Panorami je opredelitev toliko težja, ker so bile tu najdene tako antične kot slovanske ostaline. Ti keramični izdelki pa nikakor niso bili povezani ne s prvo ne z drugo kulturo, temveč so bili raztreseni v gornjih plasteh.

J. Korošec

Angelos Baš in Branko Marušič, Stari Slovani v zgodovini. Poljudno znanstvena knjižnica, 1949. Slovenski knjižni zavod v Ljubljani, str. 83, 8°.

Knjižica, o kateri poročam, je nastala po iniciativi založbe. Njena naloga naj bi bila, predstaviti v poljudni obliki naši javnosti interesantne teze sovjetskih historikov glede nastanka slovanskih ljudstev in prvih slovanskih držav. Deli se v štiri dele: v prvem je prikazal Branko Marušič »postanek narodnostne skupine Slovanov« (str. 7—20), v drugem Angelos Baš družbeni ustroj in vlogo Slovanov v dobi preseljevanja ljudstev (str. 21—54), v tretjem Marušič postanek kijevske, bolgarske, hrvatske in srbske države, (str. 55—69, 73—77), Baš pa vprašanje Sama in države karantanskih Slovencev (str. 69—72). Kot četrti del je dodana kratka bibliografija predvsem del sovjetskih historikov o obravnavani problematiki (str. 78—83). Knjižica je bila napisana l. 1947/48.

Marušič je glede slovanske etnogeneze podal ne mnogo skrajšan poljudni pregled vprašanja, ki ga je napisal prof. A. D. Udal'cov (Proišhoždenie slavjan, Voprosy istorii 1947, št. 7, str. 95—100; izšlo tudi v prevodu v Istoriskem glasniku 1/1, 1948, str. 22—32, in v zbirki Nauka i omladina št. 3, 1948, str. 5—28). V glavnem podaja razlago Udal'cova verno, le na treh, štirih mestih je nekoliko spodrsnil (str. 9 pravi, da »se je človeštvo porajalo povsod, kjer so bili podani ustrežajoči fizikalno-zemljepisni pogoji«, kar je mogoče razumeti tudi glede na mnogolinijski izvor današnjega človeštva; sovjetska znanost zagovarja seveda enoten izvor; str. 15 govori o Lugijih in Lagijih, pravilno bi bilo ali; neprecizno je prikazano tudi mnenje Udal'cova o naselitvi Slovanov na Balkan na str. 17; na isti strani besede, da je nemška znanost »dolgo in vztrajno pro- u čevala bajko o obsežni gotski državi« napačno podajajo formulacijo Udal'cova »razrabativala mit«).

Baš je v poglavju o »Slovanih na začetku srednjega veka« združil dva teksta različnega značaja. V prvem delu poglavja sledi v glavnem v skrajšani obliki izvajanjem Grekova v delu Bor'ba Rusi za sozdanje svojega gosudarstva (1945, str. 5—22), k temu pa je na nekaj mestih dodal še citate iz Engelsovega dela Izvor družine, privatne lastnine in države (slov. prev. CZ, 1947, str. 117—118, 122—123, 128—129) o razkroju suženjske družbe v antiki, o razkroju rodovno-plemenskega meda pri barbarih in o »vojaški demokraciji«. Ob tem pa trčimo na zelo čuden pojav, ki se ponavlja tudi v ostalem tekstu istega pisca. Dasi je besedilo v celoti posneto po Engelsu in Grekovu, naletimo v njem na pogoste narekovaje, človek bi torej mislil na dobesedne citate v razliko od drugega bolj prosto prevzetega besedila. Če pa te »citete« primerjaš z originali, boš le redko naletel v resnici na originalno besedilo citiranega pisca. Skoraj redno je besedilo pokvarjeno; pri več kakor polovici citatov pri tem ne gre le za spremembo sloga, za zamenjavanje besed, marveč tudi za — večkrat zelo občutno — spreminjanje vsebine. Mnogokrat besedilo pred začetnim narekovajem ali po zaključnem natančneje ustreza predlogi kakor ono v narekovajih! Čemu potem sploh narekovaji, če avtor (ali redaktor?) predeluje vse na enak način? Preveč bi mi narasla oena, če bi vse te citate popravljal: med 56 »citati« jih je le 16 točnih, 6 stilno spremenjenih, celih 34 pa tudi vsebinsko! Podčrtam naj le, da velja ta karakterizacija za vse citate od kraja, najsí so vzeti iz slovenščine (Engels, Sperans-Kardelj, Koroški zbornik), najsí gre za podatke različnih virov (bizantinskih, arabskih ali iz Nestorjeve kronike), ali za poglavitno predlogo, besedilo Grekova, le da so se pri zadnjem pritaknile še številne pogrške zaradi napač-

nega prevoda (str. 23: mir — red; 24: sistematičeskij — smotrni; 30: moguščestvennyj — poln možnosti; vojniskogo ustava — vojaške ustave; 31: sdelalas — bila; 32: po greham našim — po naših pogreškah; 33: besede Grekova, da zadostuje »proti Slovanom le majhna neprevidnost in že ne moreš več uiti porazu« se navajajo kot citat iz Pseudomaurikija; gde menšje vsega etogo ždut — kjer jih je zelo malo; udobnyj moment — prikladen prostor; prinjav vse vo vnuimanje — vsem v pozornost; ma pol'zu — v opozorilo),

V drugem delu tega poglavja pa je podal Baš originalno razpravo o razmerju med Slovani in Obrji v času naselitve na Balkan ter zbral nekaj narodopisnih slik o življenju starih Slovanov (str. 34—51 oz. 51—54). Narodopisna zbirka je sicer nesistematična, vendar pa nazorna, čeprav tudi tu naletimo pri podajanju virov na že znane napake. Za primer le citat iz tkzv. Nestorjeve kronike (10. pogl.):

Poljane bo svoih' otec' obyčaj imut' krotok' i tih' i stydenje k' snoham' svoim' i k' sestram', k' materam' i k' roditeljem' svojim', k' svekrovem' i k' deverem' veliko stydenje imjehu... A drevljane življahu zvjerinskim' obrazom', živušče skot'sky: ...

»Po tem viru so Poljani... ljudstvo »silnega značaja, kjer so možje do svojih snah, sester in mater zelo dostojni, prav tako kakor snahe do svojih tastov in svakov«. Starejši Poljani pa so živeli... »na zverinski način...« (Baš, str. 52).

Poleg stilističnih priktrojevanj citata torej dve grobi materialni napaki. Trditve, da bi Slovani v 6. stoletju imeli že »mesta kot naselbinske točke« (str. 52), se ne da združiti s tem, kar vemo o takratnem slovanskem gospodarstvu in načinu življenja. Pseudomaurikijevo poročilo o tem, da tudi goste čuva pri Slovanih krvna osveta (»če pa se zaradi neskrbnosti gostitelja pripetijo, da tujec trpi škodo, napove onemu vojsko tisti, ki mu ga je zaupal, misleč, da je sveta dolžnost maščevati tujea«), se je spremenilo tako, da »se mora malomarnež zagovarjati« (str. 53).

K razpravi o razmerju med Obrji in Slovani pa je treba reči spet nekaj načelnih pripomb. Baš se tu loteva problematike, obravnavane v zamotani pravdi med Malom in Hauptmannom. Vse do danes nerazrešeni problem razmerja med Obrji in Slovani spada med majtežja vprašanja v zgodnji južnoslovanski zgodovini in B. Ziherl ga l. 1939 ni brez vzroka uporabil za primer, ki kaže meje, preko katerih ne more metoda meščanskega zgodovinopisja. Če pa menimo, da se da to vprašanje uspešno načeti in tudi rešiti z metodo dialektičnega in historičnega materializma, se vendarle pri tem ne moremo odreči poglavitne pridobitve meščanskega zgodovinopisja, njegove tekstne kritike, Edinole analiza virov samih in njihova poglobljena kritika nas more pri tem pripeljati do uspeha, in sicer ne le virov v odlomkih, marveč v celoti in vseh, ki za prizadeto vprašanje morejo priti v poštev. Druga zahteva — tudi že stara — pri vsaki polemiki pa je, da podajash nasprotnikovo mnenje res tako, kakršno je, in končno zahteva tudi poljudnoznanstveno delo, da vsaj glede večjih kompleksov argumentacije pokažeš, od kod si jo vzela.

Baš greši v vseh treh pogledih. Virov ne uporablja niti vseh, niti v celoti, marveč se zadovoljuje z izborom v Kosovem Gradivu, ki je za to problematiko seveda pomanjkljiv, izpopolnjenim še z nekaterimi citati iz Šišičevega dela Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara. Večinoma virom ne sledi po originalnem besedilu, marveč po prevodih. K temu se pritakne še spreminjanje citatov in rezultat ni kritična analiza virov, marveč njihova marsikje pogrešna interpretacija. S pogajanjem Justinijana z Anti okr. l. 545 se na pr. razlaga udeležba slovenskih, antskih in hunskih čet v Italiji v l. 536/37 in 539/540; bolgarski vpad v bizantinsko cesarstvo l. 538, ki so se ga pod vodstvom Bolgarov udeležili tudi Slovani, se pripisuje preprosto Slovanom; Agatijevo poročilo o njem naj bi pisal Prokopij; iz sporočila, da so Bolgari na nekem samotnem mestu podrli emigrirski »dolgi zid«, in mikogar ni bilo, ki bi jih pri tem zadržal, niti ni bilo tam straža zidovja, niti obrambnih strojev in tistih, ki jih znajo uporabljati, in celo niti pasjega lajanja ni bilo slišati, ... kakor ga je na primer pri svinjskih hlevih in pastirjih«, je nastala ugotovitev, da so »Slovani... prišli... do Galipolskega

polotoka, kjer so tako razgrajali, da ni bilo čuti niti pasjega lajanja, kakor beremo v viru! Ponovno naletiš na pogrešne podatke in citate, da molčimo o tem, kaj je v podatkih virov avtorju vse ušlo. Kot primer navajam njegovo trditve, da »kdor bo preiskal zadevno gradivo«, more ugotoviti le dva primera, v katerih viri zamenjujejo Obre in Slovane: pri Mihaelu Sirskem v poročilu o padcu Anhiala l. 584 in pri Konstantinu Porfirogenetu o padcu Dalmacije okr. 614; podobna mesta pri Agatiji, Ivanu iz Efeza, Teofilaktu Simokati, Ivanu iz Nikcija, Teofanu in Pavlu Diakonu, da se omejimo le na viře za čas od 558 do 626, je prezrl. Pri drugačnem delu z viri bi se celotem značaj razpravljanja in njegovi rezultati morali znatno spremeniti. — Dalje Baš v svoji polemiki glede Hauptmannovih nazorov o razmerju Obrov in Slovanov upošteva le njegovo po svoji naturi fragmentarno polemično razpravo Staroslovanska in staroslovenska »svoboda« (Čas 17, 1923, str. 305—334), ne pa njegove poglavitne sistematične razprave o istem problemu Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié du VIe siècle, Byzantion 4 (1927-28), 1929, str. 137—170. Zato marsikje očita Hauptmannu, da ne upošteva podatkov, ki bi jih mogel najti v drugi citirani razpravi, pa tudi sicer Hauptmannove trditve nekajkrat navaja napačno. In končno — svojo argumentacijo je oprl v glavnem na Malova izvajanja, čigar vplivu je močno podlegel, poleg tega še na Šišičeve konstrukcije o Obrih, ponekod se je oprl tudi še kam drugam, premalo pa pove o izvoru svoje argumentacije; le v bibliografiji se opozarja na Malove razprave.

Tako delo seveda ni moglo dati novih rezultatov. Staro vprašanje se obravnava na star način, ne le v metodi, marveč tudi glede sloga, ne ravno primernega pri takem delu. Baš poskuša zrušiti Hauptmannove teze tam, kjer jih ni mogoče zrušiti, kajti glede političnega razvoja so njegove teze z izjemo ene ali dveh generalizacij dobro podprte. Slaba stran Hauptmannove teorije, njegov način sklepanja iz političnega položaja na družbeno strukturo in na čim razmerja med Obri in Slovani, pa je tudi ob tej priliki ostala nenačeta, dasi bi novi pogledi na zgodovinski razvoj morali voditi prav k tej kritiki. Čas je že, da se v takih problemih ločimo od stare metode in prenehamo s starimi polemikami ter se obrnemo k plodnemu delu, ki čaka, zahteva pa tudi najvestnejše delo na virih samih. Neprijetno mi je bilo pisati ta del poročila, kjer sem se zaradi originalnosti teksta spustil nekaj bolj v podrobnosti; ne bi rad, da bi ga kdo razumel kot zaviranje iniciative mladega človeka. Prav pri delih mladih avtorjev pa je bistvena naloga, pokazati jim metodične napake, ki jih delajo.

Po tem ekskurzu naj se vrnem spet k publikaciji. V poglavju o »državotvornosti Slovanov v zgodnjem srednjem veku« je treba najprej povedati, da je v naslovu nakazana problematika zajeta le delno, kajti zahodni Slovani so ostali neupoštevani (gradivo o njih bi mogla najti avtorja v Slavjanskem zborniku, 1947), enako pa tudi Sklavinije v Makedoniji (menda zato, ker služi za podlago prikaza bolgarske zgodovine Deržavinova Istorija Bolgarii, ki je pisana z velikobolgarskim konceptom). Marušič po literaturi, ki je navedena v bibliografiji (str. 82—83), to je po delih Grekova; Juškova in Mavrodina o zgodovini Kijevske Rusije, dobro povzema njihove poglavitne teze o slovanskem gospodarskem in družbenem razvoju od 6. do 9. stoletja, o napredovanju družbene diferenciacije in nastanku Kijevske države; nekoliko podrobneje se dotakne pri tem tudi normanske teorije in razredne strukture Kijevske države. Tudi ta povzetek je zadovoljiv, le nekajkrat se ustaviš nad posameznimi manj točnimi ali manj spretnimi formulacijami (uvod str. 55; str. 59 je pod različnimi naslovi podvožil tkzv. Nestorjev letopis in enako obe »pravdi«, kratko in prostrano; požigalništvo se v večjem merilu zamenja z ornim poljedelstvom pri vzhodnih Slovanih šele v 7./8. stol., ne sredi 1. tisočletja, str. 60; Nestorjevih navedb o »mestih« v prednormanski dobi je manj, kakor meni pisec str. 60; sovjetski zgodovinarji govorijo pri Antih večkrat o plemenski zvezi kakor o »državi«, str. 63; sirska poročila o Rusih ob Črnem morju v 4. in 6. stol. navajata že Marquardt in Westberg v prvem desetletju našega stoletja, niso jih torej na novo odkrili, marveč so spremenili le interpretacijo teh tekstov, str. 65). Nastanek bolgarske države podaja po Deržavinu, kjer je pa brez potrebe sprejel tudi njegov bolgarsko-makedonski koncept (str. 74, kjer omejuje bolgarsko državo z l. 1018). Manj pa zadovoljuje Marušičeva kratka skica nastanka države pri Srbih in Bolgarih,

kjer se je omejil v glavnem na precej splošno sociološko shemo, specifična problematika in konkretni razvoj pa sta ostala docela v temi. Bašev prikaz države karantanskih Slovencev, ki je vložen v Marušičev tekst, se opira predvsem na mojo razpravo v Koroškem zborniku, vendar tudi te teze niso najboljše reproducirane in so vsi citati znatno spremenjeni. Glede bibliografije bi bilo želeli, da bi se omejevala le na to, kar sta avtorja uporabljala, kajti popolne bibliografije najvažnejših del v Ljubljani niti ni mogoče sestaviti, slučajen izbor pa nima pravega pomena. Tej zahtevi bibliografija le delno ustreza.

Za zaključek še besedo iniciatorju knjižice. Misel, da je treba pri nas seznaniti z rezultati sovjetskega zgodovinopisja nekoliko širše kroge, kakor pa se morejo seznaniti z njimi neposredno iz omejenega števila originalnih publikacij, ki so na razpolago, je gotovo pravilna. Potem ko smo bili odrezani od znanstvenega življenja Sovjetske zveze od velike oktobrske socialistične revolucije do l. 1945, je bila to in je še danes brez dvoma resna naloga. V sovjetskem zgodovinopisju imamo namreč stvarno prvi poskus, da se na široko uporabi metoda dialektičnega in historičnega materializma, tako da se more pri njem naš zgodovinar učiti marsikaterega metodičnega prijema. Uspešnost vsake metode se pa najlepše vidi pri delu.

Seveda pa se taka ocena sovjetskega zgodovinopisja, ki je v dobršem delu problematike res glede metode dvignilo zgodovinsko vedo na novo, višjo raven, ne sme stopnjevati do popolnoma nekritičnega sprejemanja njegovih trditvev in na drugi strani do popolnega omalovaževanja zgodovinopisja na zahodu, kakor se oboje nekajkrat izraža v ocenjevanem delu (prim. str. 3—4, 34, 55). V celi vrsti problemov je še danes na prvem mestu brez dvoma francosko zgodovinopisje, ki more pokazati tudi na najzrelejše dosedanje obsežne sinteze obče zgodovine, do kakršnih sovjetsko zgodovinopisje v svojih publikacijah sploh še ni prišlo. Na drugi strani pa nikakor ni mogoče sprejeti vsega, kar beremo pri sovjetskih historikih, zlasti še danes, ko povsod najdemo različne trditve o ruski »prioriteti« na različnih področjih za dobe, v katerih so Rusi daleč zaostajali za zahodno Evropo.

Tudi glede problematike, ki jo obravnava ocenjevano delo, nikakor ni mogoče pristati na vse teze sovjetskih zgodovinarjev, niti glede etnogeneze, ki je celo pri njih samih še zelo sporno vprašanje, niti glede vloge Slovanov in zlasti južnih Slovanov v zgodnjem srednjem veku. V tem pogledu bi mogoč namizati dolgo vrsto pripomb in popravkov. Vendar se te problematike v oceni nisem dotikal, ker jo je treba obravnavati v zvezi z originalnimi ruskimi deli. Ocena prikazuje le, v koliko so sovjetske teze v knjižici verno podane. Vsekakor pa je že nujno potrebno, da pristopamo h kritičnemu pretresu do l. 1945 pri nas skoraj neznane sovjetske zgodovinske literature oz. njenih tez in da rezultate, ki tak kritičen pretres vzdrže, vdelamo v naše domače zgodovinopisje. Zgodnji srednji vek je v tem pogledu dosti aktualno področje, ker so se sovjetski zgodovinarji prav glede slovanskega razvoja v tej dobi prilično mnogokrat dotaknili tudi naše zgodovine. Za razširjanje sovjetskih zgodovinskih del in njihovih dognanj sta pri takem položaju primerni le dve poti: ali prevodi primernih del, če mogoče s kratkimi zaključnimi kritičnimi dodatkom, ali pa prikazi dela sovjetskega zgodovinopisja na posameznih zaokroženih problemih, ki pa morajo biti kritični in vsestransko na višini, nikakor pa ne le navadni povzetki.

Bogo Grafenauer

Dr. Josip Mal, *Kontinuiteta slovenske karantanske kneževine*, Celje 1949, 15 str. in 2 prilogi.

Pisec, čigar nedvomna zasluga je, da je v svojih razpravah o ustoličevanju koroških vojvod branil vrednost vrinka v dveh rokopisih Švabskega zrcala in zavračal razne teorije, ki bi rade razložile obred iz germanskega prava, je tu v sintetični, poljudni obliki povzel svoje teze o zgodnjem srednjeveškem slovenski zgodovini. Ker bo, kakor upam, v kratkem izšlo obsežno moje delo o ustoličevanju koroških vojvod in državi karantanskih Slovencev, ki bo pokazalo ustoličevalni obred v bistveno novi luči in močno spremenilo poglede na njegove vire in razvoj, se v tej oceni ne mislim muditi s podrobno argumentacijo svojega mnenja, marveč bom le na kratko navedel avtorjeve teze ter nakazal problematične strani njego-